

ตอนที่ 1

สิ่งแปลกๆ ที่เห็นที่ละหมบ้านที่ทำการสำรวจ

PAYAP UNIVERSITY

บทนำ

1. ความเป็้หมายของโครงการ

โครงการพัฒนาที่สูงเฉพาะพื้นที่ (Integrated Pocket Area Development - IPAD) เป็นโครงการร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) สำนักนายกรัฐมนตรีกับกองทุนควบคุมยาเสพติดแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations Fund for Drug Abuse Control - UNFDAC) เพื่อที่จะแก้ปัญหาพื้นที่สูง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญกับการเพิ่มมากขึ้นของการปลูกฝิ่น ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาในระดับชาติที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยรีบด่วน ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ IPAD นั้น รัฐบาลไทยได้ร่วมกับโครงการพัฒนาพื้นที่สูงต่าง ๆ อาทิเช่นขององค์การสหประชาชาติ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ฯลฯ เข้าไปทำการพัฒนาทั้งในด้านการเศรษฐกิจและสังคม เพื่อที่จะช่วยให้ชาวเขามีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในอันที่จะนำไปสู่การเลิกปลูกฝิ่นในที่สุด โดยการพยายามที่จะขจัดปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด และปัญหาการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

ถึงแม้ว่าจะมีโครงการพัฒนาพื้นที่สูงต่างๆ เข้าไปดำเนินการแล้วก็ตามปรากฏว่ายังมีอาการลักลอบปลูกฝิ่นอีกจนทำให้เกิดปัญหาสืบต่อมา จำเป็นต้องมีมาตรการในการปฏิบัติการเกี่ยวกับชาวเขาเพิ่มขึ้น และเพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวของรัฐบาลไทยจึงได้ร่วมกับองค์กร UNFDAC แห่งองค์การสหประชาชาติปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาพื้นที่สูงแบบใหม่ โดยจัดทำเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบผสมผสานขึ้น เรียกว่า "โครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่" (Integrated Pocket Area Development-IPAD) ซึ่งมีวัตถุประสงค์อยู่สองประการคือ วัตถุประสงค์ทั่วไปได้แก่การมุ่งที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชากรเป้าหมายให้ดีขึ้น ซึ่งจะยังผลให้ประชากรเหล่านี้เลิกการเพิ่มมากขึ้นของการปลูกฝิ่น ได้แก่ความพยายามที่จะให้ประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยในถิ่นที่ของโครงการมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และได้รับสิ่งจำเป็นพื้นฐานอย่างเพียงพอในด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา โดยให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ทางโครงการยังได้กำหนดวัตถุประสงค์เร่งด่วนขึ้นมาอีก คือ การเร่งรัดการพัฒนาและให้การช่วยเหลืออย่างเพียงพอยิ่งขึ้นแก่ประชากรเป้าหมาย ทั้งในด้าน การเกษตร ป่าไม้ สาธารณสุข การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาชุมชน และการแก้ไขปัญหาการใช้ยาสูบทางที่ผิด

การสำรวจสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านในขั้นที่ตามโครงการพัฒนาที่สูงเฉพาะพื้นที่เป็นโครงการที่สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ ได้รับมอบหมายจากองค์การสหประชาชาติให้เป็นผู้ทำการสำรวจโดยเข้าไปเก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม ในขั้นที่ 4 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกฝิ่นเป็นจำนวนมาก ประชากรส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาหาเลี้ยงชีพด้วยการปลูกฝิ่น การศึกษาต่ำ ขาดการอนามัยและการคมนาคมทุกันดารมาก ทำให้การบริการของรัฐเข้าไปไม่ถึงและเป็นพื้นที่ไม่อยู่ในโครงการพัฒนาที่สูง ไม่มีหน่วยงานใดของทางราชการและองค์กรระหว่างประเทศเข้าไปสำรวจมาก่อน ได้แก่บางพื้นที่ของอำเภอแม่แจ่ม อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปายและอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในจำนวน 4 อำเภอดังกล่าว สถาบันวิจัยและพัฒนาได้รับมอบหมายให้ทำการสำรวจในพื้นที่ห้วยทรายเหลือง อำเภอแม่แจ่ม พื้นที่แก่งหอม อำเภอปายและ พื้นที่แม่ลา อำเภอแม่ลาน้อย ส่วนอำเภออมก๋อย ทางโครงการพัฒนาที่สูงเฉพาะพื้นที่ได้มอบให้สถาบันวิจัยชาวเขากรมประชาสงเคราะห์เป็นผู้ดำเนินการ ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งนี้ โครงการ IPAD จะนำไปประกอบในการจัดทำแผนพัฒนาของพื้นที่ดังกล่าว โดยจะเน้นในด้านการเกษตรป่าไม้ การสาธารณสุข การศึกษา การควบคุมยาเสพติด การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเริ่มดำเนินการต่อไปในปี 1992 และ 1993

2. วัตถุประสงค์

จะทำการสำรวจข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม ในเขตพื้นที่ห้วยทรายเหลือง ตำบลปางหินฝน ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เขตพื้นที่แก่งหอม ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย และเขตพื้นที่แม่ลา ตำบลแม่เงา อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งสิ้น 4 ตำบล 34 หมู่บ้าน 813 ครัวเรือน ประชากร 5,218 คน ประชากรในขั้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีบางหมู่บ้านเท่านั้นที่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง ลีซอ ลีวะ และจีนฮ่อ วิธีการรวบรวมข้อมูลจะกระทำด้วยการสัมภาษณ์ หัวหน้าครัวเรือน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการในระดับอำเภอที่รับผิดชอบพื้นที่ดังกล่าว รวมทั้งการศึกษาจากข้อมูลทางเอกสารของทางราชการอีกด้วย

3. ระเบียบวิธีการสำรวจ

3.1 การสำรวจข้อมูลดังกล่าวจะทำการออกแบบสอบถามตามที่ทาง IPAD ได้กำหนดตัวแบบ เป็นแนวทางปฏิบัติ (Indicators) และจากข้อตกลงในการประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ IPAD สถาบันวิจัยชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ และสถาบัน

วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ เมื่อต้นเดือนมีนาคม 2534 โดยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลไว้ 3 ระดับคือ

- ระดับครัวเรือน
- ระดับหมู่บ้าน
- ระดับอำเภอ

ดังนั้นในการที่จะได้ข้อมูลทั้ง 3 ระดับ จึงจำเป็นต้องทำการออกแบบสอบถามและแบ่งเป็น 3 ระดับ เช่นเดียวกัน คือ

- แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน ในระดับครัวเรือน
- แบบสอบถาม ผู้ใหญ่บ้าน ในระดับหมู่บ้าน โดยจัดทำเป็นข้อมูลหมู่บ้าน (Village Profile)
- แบบสำรวจข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอ

3.2 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม/สำรวจ

พนักงานสำรวจ (Enumerators) เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจำนวน 16 คน ซึ่งได้ทำการคัดเลือกจากผู้สมัครรวมทั้งสิ้น 45 คน และได้ผ่านการอบรมจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ จะเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนทุกครัวเรือนในเขตพื้นที่ทำการสำรวจ รวมทั้งสิ้น 813 ครัวเรือน ตามบัญชีและทะเบียนที่ได้รับจาก IPAD

หัวหน้าทีม (Team Leaders) คัดเลือกจากพนักงานสำรวจที่ได้ผ่านการอบรมแล้ว 2 คน เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงและมีวุฒิปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยพายัพ เป็นผู้รับผิดชอบในการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลระดับหมู่บ้าน นอกจากนี้หัวหน้าทีมทั้งสองยังรับผิดชอบในการควบคุมดูแลพนักงานสำรวจในทีมของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และทำการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ทุกฉบับที่ได้สัมภาษณ์แล้วว่าข้อมูลที่ได้รับจากการสอบถามมีความถูกต้องสมบูรณ์จำเป็นที่จะต้องทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมหรือไม่

นักวิจัย (Researchers) เป็นคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยพายัพ โดยมี ดร.บุญทอง กู่เจริญ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ เป็นที่ปรึกษา อาจารย์ประเสริฐ พันธชาติ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา เป็นหัวหน้าโครงการและผู้ประสานงาน Dr. G. Lamer Robert หัวหน้าฝ่ายงานวิจัยเป็นหัวหน้าฝ่ายงานสนาม และนักวิจัยอีก 5 คน ได้แก่ ดร. วัชร สันธูประมา อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

อาจารย์ศรีวรรณ วงศ์เจริญ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์แมกคอร์มิค อาจารย์เฉลิมศักดิ์ ขัตติยะ อาจารย์กอบกาญจน์ พงษ์นันทชัย และ คุณเจศิริ จันทศิริ จากสถาบันวิจัยและพัฒนา นักวิจัยทั้งหมดจะร่วมกันในการวางแผนการปฏิบัติงานทุกระยะ ตั้งแต่การสำรวจเพื่อจัดทำ Feasibility Study การออกแบบการวิจัย การนัดหมาย นายอำเภอและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 พื้นที่ การออกแบบสอบถาม การจัดตารางวิเคราะห์ การอบรมพนักงานสำรวจ การควบคุมดูแลงานสนาม การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยคอมพิวเตอร์ และการเขียนรายงาน

4. การอบรมพนักงานสำรวจ

พนักงานสำรวจถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานสนาม จะต้องเข้าไปทำการเก็บข้อมูล สอบถามหัวหน้าครัวเรือน และชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ที่จะทำการสำรวจ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้จัดการอบรมพนักงานสำรวจที่ได้ผ่านการคัดเลือกมาแล้วจำนวน 16 คน ทำการอบรมในเนื้อหาที่พนักงานสำรวจจะต้องทราบและปฏิบัติในระหว่างที่ออกทำการสำรวจตลอดจนการทำความเข้าใจถึงแบบสอบถาม การฝึกปฏิบัติและการออกไปทำการทดสอบแบบสอบถาม (Pretest) ในพื้นที่ดังนี้

วันที่ 26-27 มี.ค. 2533   อบรมพนักงานสำรวจ ณ อาคารฝึกอบรม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ

วันที่ 28-29 มี.ค. 2533   ทดสอบแบบสอบถามการสัมภาษณ์ที่อำเภอแม่แจ่ม

5. แบบสำรวจ

แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

- 5.1 แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน
- 5.2 แบบสอบถามผู้ใหญ่บ้านหรือแบบสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน
- 5.3 แบบสอบถามเจ้าหน้าที่อำเภอหรือแบบสำรวจข้อมูลระดับอำเภอ

6. การปฏิบัติงานสนาม

แผนการปฏิบัติงานสำรวจหมู่บ้านในพื้นที่ทั้งสามอำเภอได้กำหนดขึ้นพิจารณา ร่วมกันระหว่างคณะนักวิจัย เจ้าหน้าที่โครงการ IPAD และเจ้าหน้าที่ของอำเภอที่รับผิดชอบในพื้นที่

คณะนักวิจัยได้ปฏิบัติงานในพื้นที่ประมาณ 1 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน 2534 จนถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2534 ดังนี้ (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- วันที่ 6 - 10 เมษายน 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่แก่งหอม ตำบลเมืองแปง
อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- วันที่ 12 - 18 เมษายน 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่ห้วยทรายเหลือง ตำบลแม่ศึก
และตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- วันที่ 20 - 3 พฤษภาคม 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่แม่ลา ตำบลแม่ยาว
อำเภอแม่ลาใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

7. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสำรวจที่ได้รับมาจากการสำรวจนั้น จะนำมาทำการประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ก่อนที่จะมีการป้อนข้อมูล จะมีการตรวจสอบโดยละเอียดจากหัวหน้าทีมพนักงานสำรวจและนักวิจัยทุกครั้ง ข้อมูลที่จะนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS และจัดออกมาในรูปของตารางเพื่อหาจำนวนความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

8. การจัดทำรายงานผลการสำรวจ

ในรายงานผลการสำรวจจะแบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน คือ

บทที่ 1 เป็นบทนำ เป็นการสรุปถึงความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีการสำรวจแบบสอบถามและขั้นตอนในการปฏิบัติงาน

บทที่ 2 เป็นผลของการสำรวจ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการสรุปสภาพทั่วไปของแต่ละพื้นที่ ซึ่งได้แก่พื้นที่ห้วยทรายเหลือง พื้นที่แก่งหอม และพื้นที่แม่ลา

ส่วนที่ 2 เป็นการรายงานผลการสำรวจสภาพของหมู่บ้าน (Village Profile) และข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านในแต่ละพื้นที่ (Village Level Data)

ส่วนที่ 3 เป็นการรายงานผลการสำรวจครัวเรือนทั้งหมด (Household data)

บทที่ 3 เป็นการรายงานให้ทราบถึงข้อสังเกต บทสรุปและข้อเสนอแนะ
อันึ่งรายงานการสำรวจดังกล่าว ได้จัดพิมพ์โดยแยกออกเป็น 3 ฉบับ คือ

1. รายงานการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ห้วยทรายเหลือง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
2. รายงานการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่แก่งหอม อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. รายงานผลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่แม่ลา อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในรายงานแต่ละฉบับจัดพิมพ์ออกทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

PAYAP UNIVERSITY

สรุปข้อสังเกตเกี่ยวกับพื้นที่แกงหอม

อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน

พื้นที่สำรวจอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอปาย ประมาณ 48-83 กิโลเมตร มีถนนเข้าถึงพื้นที่ใช้การ ได้ตลอดปีเฉพาะช่วงแรก (48 กม.) ส่วนถนนตัดต่อระหว่างหมู่บ้านในพื้นที่ที่จะใช้การ ได้ดีเพียงในฤดูแล้ง รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึงบางหมู่บ้านได้เลยในฤดูฝน

บางหมู่บ้านในพื้นที่ขาดผู้นำ คือ ไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้การดำเนินงานด้านการปกครอง การพัฒนา หรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้านไม่สามารถเป็นไปได้อย่างเต็มที่

ประชากรในพื้นที่ประกอบด้วยชาวเขาหลายเผ่า คือ กะเหรี่ยง ม้ง และลีซอ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งจนถึงขั้นรุนแรงได้ ประชากรนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และมีหมู่บ้านที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นคริสเตียนมีปัญหาการติดฝิ่นน้อยกว่าในหมู่บ้านที่ไม่ใช่คริสเตียน

ในด้านการศึกษา เห็นว่ามีโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติรองรับเด็กในพื้นที่หลายโรงเรียน แต่ยังคงขาดการให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่ และยังคงขาดการอบรมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอาชีพ และด้านสาธารณสุข

ปัญหาสาธารณสุขในพื้นที่ คือ การที่มีสถานบริการสาธารณสุขชุมชนเพียงแห่งเดียว ประกอบกับปัญหาการคมนาคมทำให้ชาวบ้านประสบความลำบากในการรับบริการทางด้านสาธารณสุข นอกจากนี้ยังทำให้พื้นที่ขาดพัฒนาการด้านสุขภาพอนามัย เช่น การส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ส้วม เป็นต้น

ในด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังยากจน เนื่องจากขาดการส่งเสริมในเรื่องพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสม และประสบปัญหาการขนส่งผลผลิตออกสู่ตลาด กลุ่มชาวม้งและลีซอ มักจะสามารถปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจได้ดีกว่ากลุ่มกะเหรี่ยง

ตารางสรุป : จำนวนครัวเรือนและประชากรแยกตามรายหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	หมู่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	จำนวน ครัวเรือน	ประชากร		
						ชาย	หญิง	รวม
301 ผาสำราญ	6	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	10	77	56	133
302 หมากพริก	3	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	28	83	95	178
303 ห้วยน้ำเย็น	3	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	13	50	48	98
304 ห้วยบง	1	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	9	23	23	46
305 ห้วยหมื่นศรีสวัสดิ์	7	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	19	58	62	120
306 ห้วยสูง	7	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	3	8	10	18
307 ห้วยไร่	7	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	5	13	13	26
308 แก่งหอมกะเหรี่ยง	7	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	24	50	55	105
309 แก่งหอมม้ง	5	เมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	28	169	162	331
				รวม	139	531	524	1055